

tema

Giftlinjen
Rådgivning
Uddannelse

REGION

Bispebjerg
Hospital

Giftlinjen har travlt *side 3*

Beroligelser og livsvigtig rådgivning *side 4*

Hjælp til den rigtige behandling *side 5*

Forskning i bedre behandling *side 6*

Som et stafetløb *side 7*

Overlæge Peter Jacobsen *portræt*

**Gift
linjen**
82 12 12 12

Som forælder skal man have **vished**

Da Poul Vestergaard fandt sin lille datter, Caroline på 2½ år siddende i sofaen med et åbent glas kosttilskudspiller, blev han forskrækket. For på pilleglasset stod der højt og tydeligt, at kosttilskuddet kun var beregnet til voksne og kun én om dagen.

- Jeg blev rimeligt nervøs, for jeg vidste ikke, hvor mange, hun havde spist. Jeg var bange for, at hun kunne have fået en overdosis af et eller andet. Og det gjorde det ikke bedre, at hun klagede over ondt i maven, fortæller Poul Vestergaard.

Han ringede til vagtlægen og blev henvist til Giftlinjen, som kunne berolige den bekymrede far:

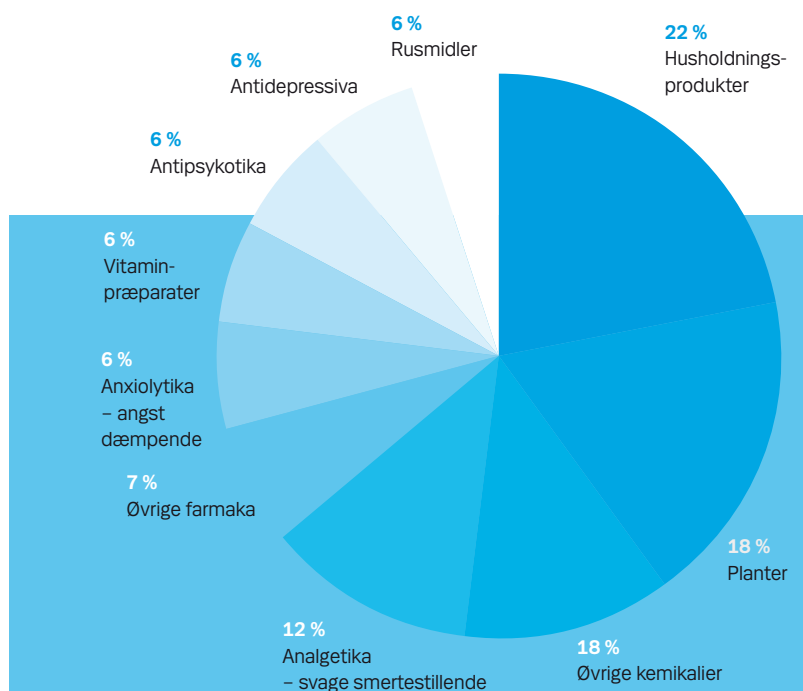
- Jeg kom hurtigt igennem. Rådgiveren bad mig med det samme læse på etiketten, hvor mange milligram jern, der var i pillerne. Det viste sig, at min datter skulle spise 30 piller, før der var tale om en forgiftning. Det vidste jeg, at hun ikke havde, så jeg fik ro i sindet igen, fortæller Poul Vestergaard.

Efter råd fra Giftlinjen gav han sin datter et glas mælk og en is for mavens skyld.
- Som forælder skal man have vished. Der er det godt at tale med en fagperson, der har overblik og kan stille de rigtige spørgsmål, understreger han.

Forgiftningernes døgnrytme

Forgiftningerne har deres helt egen døgnrytme:

- Henvendelser i "ulvetimen" drejer sig typisk om børn, der f.eks. har drukket sulfo eller lampeolie
- På weekend nætter handler mange opkald om rusmidler og selvmordsforsøg med piller f.eks.
- Weekendmorgener er præget af børn, der har fået fat i dåsen med vitaminpiller, mens mor og far sover længe.

Giftlinjens top ti

Ca. halvdelen af de opkald, Giftlinjen får, handler om medicin eller rusmidler. Den anden halvdel vedrører husholdningsprodukter, kemikalier og planter.

Fakta om Giftlinjen

- Giftlinjen er en døgnåben telefonlinje. Her kan danskerne hente rådgivning om alle typer forgiftninger fra svampe til medicin, rusmidler og kemiske stoffer.
- Man kan ringe på tlf. 82 12 12 12 døgnet rundt, året rundt.
- Det er sygeplejersker, der tager telefonerne og besvarer de fleste spørgsmål. Der er altid en læge som bagvagt.
- Den lægefaglige ekspertise kommer fra Arbejds- og Miljømedicinsk Klinik (kemikalier, planter m.v.), Klinisk Farmakologisk Afdeling (lægemidler) og Anæstesiologisk Afdeling (ulovlige rusmidler).
- www.giftlinjen.dk. Læs f.eks. om julens fristelser og farer.

Giftlinjen har travlt

Ud over viden om forgiftning kræver det nerver af stål og et godt overblik at passe telefonerne i Giftlinjen

af Anne Tørtzen, journalist

Målt på antal henvendelser er Giftlinjen på Bispebjerg Hospital en bragende succes. Siden telefonlinjen åbnede for offentligheden i 2006, er antallet af henvendelser til den døgnåbne rådgivning steget støt. I år har telefonerne kimet op mod 15.000 gange. Og det er både bekymrede borgere og læger, f.eks. på skadestuer og sygehuse, der benytter sig af muligheden for at få professionel rådgivning om forgiftning.

De 11 sygeplejersker, der bemande Giftlinjen døgnet rundt, er erfarne og vant til at håndtere akutte situationer. For de skal være gode til at holde hovedet koldt. Ofte er det bange og panikslagne mennesker, der ringer om forgiftninger. Så gælder det om at bevare roen og lave en hurtig risikovurdering ud fra de oplysninger, man får i telefonen.

Gitte Lauritzen, der netop er tiltrådt som afdelingssygeplejerske for Giftlinjen, siger: - Man er nødt til at være virkeligt skarp og stole på sin vurdering. Når man ikke kan se patienten, må man stole på de oplysninger, man får og lynhurtigt danne sig et overblik. Nogen gange skal det gå stærkt, og man har kun ét skud i boksen.

En hurtig risikovurdering

Giftlinjens rådgivere foretager lynhurtigt en risikovurdering – altså: Hvor farlig er forgiftningen og hvilken behandling kræ-

ver den? De er altid forsigtige i deres tilgang - og hvis der er tvivl, tager de udgangspunkt i worst case for ikke at komme til at underbehandle eller overse noget.

- Et opkald kan f.eks. dreje sig om to børn, der har delt et glas med vitaminpiller. Her rådgiver vi, som om den ene har spist alle pillerne. Det samme gælder unge, der har taget for mange panodiler. Hvis vi ikke ved, om det handler om 8 eller 80 piller, går vi ud fra det værste mulige. Og så råder vi til at ringe 112 med det samme, understreger Lotte Lydeking, der har været afdelingssygeplejerske for Giftlinjen siden februar.

"Det er ikke farligt"

Giftlinjens statistik over opkald viser, at "ulvetimen" mellem kl. 17 og 19 også hvad angår forgiftninger er det kritiske tidspunkt i børnefamilierne. Mens mor og far er travlt optaget af madlavning og andre gøremål, kan børnene finde på at gå ombord i medicinskabet eller rengøringsmidlerne.

Rådgiverne oplever, at de i perioder får mange opkald om bestemte ting, for eksempel silicagel, som ligger i små poser sammen med bl.a. sko og tasker. Det ser åbenbart indbydende ud, for det er ikke ualmindeligt, at børn får lyst til at spise de små kugler. Forældrene ringer skrækslagne til Giftlinjen – og er klar til at trykke 112.

Afdelingssygeplejerskerne Gitte Lauritzen og Lotte Lydeking

- Det første, vi siger, er: "Det er ikke farligt". Ofte vokser angsten i folks hoved, så de er helt ude af den, når vi taler med dem. Når først det er slået fast, at der ikke er nogen risiko, kan vi begynde at tale roligt sammen, fortæller Lotte Lydeking.

Sygeplejerskerne bag telefonerne i Giftlinjen har fået en særlig uddannelse i forgiftninger, og i langt de fleste tilfælde kan de rådgive på stående fod godt hjulpet af databaser og action cards, som de har til rådighed. Desuden har de mulighed for at trække på en vagthavende læge 24 timer i døgnet.

Hvis henvendelsen drejer sig om noget, rådgiverne ikke selv kan svare på, spørger de typisk, om de må ringe tilbage om fem minutter, så de kan nå at konferere med lægen. Eller evt. ringer lægen selv tilbage.

Beroligelser og **livsvigtig** rådgivning

Læger kan få hjælp til at behandle livstruende forgiftninger
– og forældre kan få gode råd, når lille Magnus har spist af havens bær

Af Anne Tørtzen, journalist

Henvendelserne til Giftlinjen handler om alt fra livstruende medicinforgiftninger til harmløse tilfælde, hvor et barn f.eks. har spist snebær eller ligusterbær i haven. Der er langt flest af den sidste type, understreger overlæge Niels Ebbenhøj, Arbejdsmedicinsk Klinik, som er en af eksperterne bag

den døgnåbne telefonlinje. Han peger på, at Giftlinjen også har en vigtig rolle, når der er tale om harmløse tilfælde, nemlig ved gennem rådgivning at forhindre unødige skadestuebesøg og behandling:

- Vi har mange opringninger fra bekymrede forældre, hvis barn f.eks. har spist af en plante i haven eller har taget en slurk opvaskemiddel. I langt de fleste tilfælde skal barnet bare have et klap på kinden og et glas mælk, fortæller overlægen.

Det er ikke muligt at gøre op, i hvor mange tilfælde, en opringning til Giftlinjen forhindrer unødige skadestuebesøg og indlæggelser. Niels Ebbenhøj vurderer, at rådgivningen spiller en vigtig rolle ved at berolige opskræmte forældre og andre, der står klar til at ringe 112.

Specialiseret viden

Når der så er tale om komplekse og alvorlige forgiftninger, f.eks. med medicin eller rusmidler, er det hos Giftlinjen, læger på skadestuer og hospitalsafdelinger kan hente hurtig og specialiseret rådgivning om den rette behandling.

Selvom lægerne bag Giftlinjen bruger meget tid på at undervise andre læger på sygehuse og skadestuer i forgiftninger og forgiftningsbehandling, mangler der stadig viden om forgiftninger ude omkring. Og i nogle tilfælde er en forgiftning så sjælden eller kompliceret, at der skal specialister til.

Specialisterne bag Giftlinjen kan være med til at redde liv ved f.eks. at svare på, hvilken modgift der skal gives i et bestemt tilfælde eller om en forgiftning kan medføre følgevirkninger i form af hjerteforstyrrelser eller nyresvigt, som der skal tages højde for i behandlingen.

- Det er sket, at der ringer en læge fra en børneafdeling, som har et barn liggende, der har drukket lampeolie. Ofte har de ikke den viden, der skal til for at sætte ind med den rette behandling, og der kan Giftlinjen virkelig gøre en forskel, fortæller Niels Ebbenhøj.

Forebyggelse

Hvis antallet af opkald stiger på et bestemt område, er det en pejling på, at der kan være brug for en særlig indsats. Et eksempel er forbrugerprodukter som imprægnering eller pletforsegler, hvor Giftlinjen kan opleve at få en bølge af opkald fra folk, der oplever åndedrætsproblemer. Så går lægerne i samarbejde med Miljøstyrelsen ind og foretager en vurdering og sætter evt. en oplysningsindsats i gang.

Ifølge Niels Ebbenhøj er forgiftninger som følge af omhændninger af kemikalier et område, hvor oplysningsindsatsen har virket. Efter nogle år med oplysningskampagner oplever Giftlinjen nu færre opkald om tilfælde, hvor børn tager en slurk af en cola-flaske, der viser sig at indeholde f.eks. et insektmiddel.

Overlæge Niels Ebbenhøj

Hjælp til den **rigtige** behandling

Medicinforgiftning kan give nyresvigt, hjerterytmeforstyrrelse og leverskader. Giftlinjens kliniske farmakologer rådgiver om den rigtige behandling

Af Anne Tørtzen, journalist

Næsten halvdelen af henvendelserne til Giftlinjen handler om forgiftning med medicin. Ifølge Kim Dalhoff, overlæge på Klinisk Farmakologisk Afdeling dækker det over mange forskellige ting. Især tre typer medicinforgiftninger fylder meget:

- Børn, der spiser en overdosis af f.eks. vitaminpiller eller medicin.
- Unge og voksne, der af den ene eller den anden grund får en overdosis af håndkøbsmedicin, f.eks. paracetamol eller ibuprofen.
- Psykiatriske patienter, der tager en overdosis f.eks. af medicin mod depression eller psykose.

Viden om virkninger

Mange medicinforgiftninger sker som en affektreaktion og et råb og hjælp, fortæller overlægen. Men det kan være fatalt at tage en overdosis, for en stor dosis medicin kan belaste leveren, der skal afgifte kroppen, ligesom nyrerne og hjertet kan blive påvirket. Og det er lige præcis de virkninger, forskellige typer af medicin har på kroppen, som Kim Dalhoff og hans kolleger på Klinisk Farmakologisk Afdeling er eksperter i og bidrager med til Giftlinjens rådgivning. Ligesom de også er eksperter i, hvilke modgifte, der kan bruges i hvilke tilfælde.

- Med vores faglige baggrund kan vi rådgive behandlere om diagnosticering og hjælpe til at forgiftningsspatienterne får den rigtige behandling så hurtigt som muligt og på den måde eventuelt redde liv, fortæller Kim Dalhoff.

Kodmagnyl i overdosis

Overlæge Kim Dalhoff og hans kolleger har et godt overblik over, hvilke lægemidler, der er specielt farlige og hvilke der kræver særlig behandling. Et eksempel: For nylig rådgav Kim Dalhoff en læge fra en medicinsk afdeling om en patient, der havde taget en kæmpe overdosis af kodmagnyl. Lægen var i tvivl om, hvilken behandling,

der skulle sættes ind, og det kunne Kim Dalhoff rådgive ham om. Ligesom han kunne gøre opmærksom på, at netop ved den forgiftning er der en risiko for nyresvigt, og råde lægen til at kontakte nyreafdelingen og evt. forberede en dialyse.

Overlægen peger på et par områder, hvor han ser et behov for at sætte ind med en forebyggende indsats mod medicinforgiftninger: De seneste år er der sket en stig-

ning i medicineringsfejl på plejehjemmene. Især i sommerperioden, hvor der er mange vikarer, sker der flere fejl. Og alt for mange unge har tilsyneladende nem adgang til medicin – der bør gøres mere for at gøre de unge opmærksom på, at håndkøbsmedicin også kan være farlig.

- Det koster enorme summer i sundhedsudgifter. Der er brug for formidling og kampagner, som kan gøre opmærksom på faren, slutter Kim Dalhoff.

Overlæge Kim Dalhoff

Tal på forgiftninger

Antal Indlæggelser: ■ 2007 → 11.156
■ 2006 → 11.648

Hvert år indlægges 3-4000 patienter i Danmark med paracetamol forgiftning.

Giftlinjens "sorte pletter"

Giftlinjen rådgiver behandlere og borgere i hele landet. Men det er tydeligt, at nogle landsdele er mere opmærksomme på Giftlinjen end andre. Ifølge Kim Dalhoff er der "sorte pletter" på Giftlinjens landkort – der kommer klart færre henvendelser fra Nordjylland end fra resten af Danmark. Og Færøerne og Grønland er endnu vanskeligere at nå.

En mulig vej frem er måske at begynde at anvende telemedicin i rådgivningen – f.eks. ved at transmittere undersøgelsesdata og billeder af piller via nettet – og på den måde lette rådgivningen til fjerne egne som f.eks. Grønland.

Forskning i bedre behandling

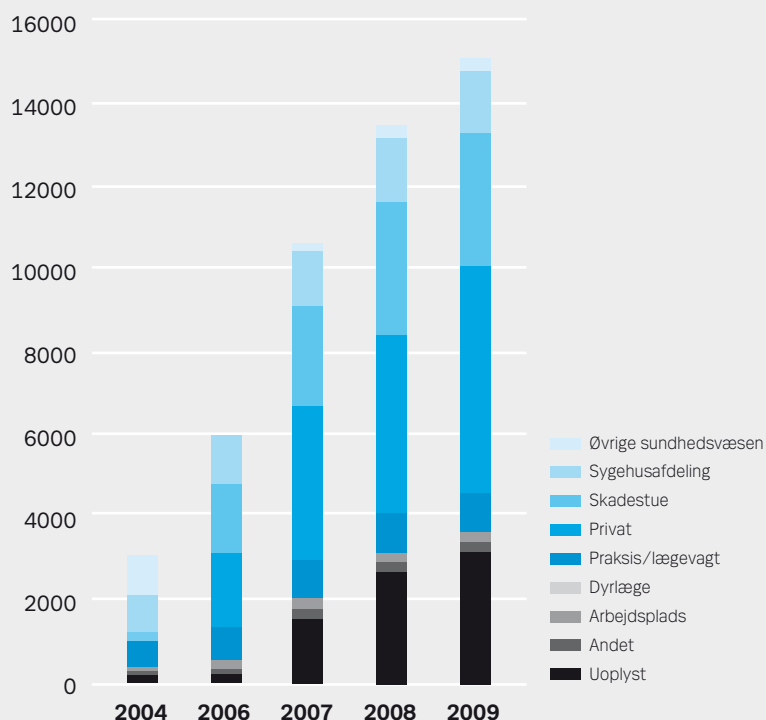
De mange opkald til Giftlinjen er en guldgrube af information, når behandlingen af forgiftninger skal udvikles. Det er oplagt at bruge erfaringerne fra Giftlinjen som afsæt for forskning og forbedringer af forgiftningsbehandlingen. Her er nogle eksempler på forskning og projekter:

- Farmaceut Lotte Høgsberg, Afdeling Z, har lavet forsøg med aktivt kul – et stof, der gives til patienter med en lang række forgiftninger. Aktivt kul binder de giftige stoffer, så de ikke bliver optaget i kroppen. Undersøgelsen viste, at aktivt kul virker lige så effektivt, når det gives sammen med yoghurt eller is som sammen med vand – en opdagelse, som betyder, at det kan blive nemmere at få børn til at indtage stoffet.
- Et par af rådgiverne på Giftlinjen samarbejder med to svampeeksperter om et forsøg, der går ud på at teste, om det kan lade sig gøre at identificere potentielt giftige svampe ud fra billeder taget med mobiltelefon. Det ser ud til, at metoden virker – og mobil-billeder kan blive en ny måde at støtte giftrådgivningen på i fremtiden.
- I samarbejde med thoraxkirurger og børnekirurger er lægerne fra Arbejds- og Miljømedicinsk Klinik i gang med at finde frem til den bedste behandling i de tilfælde, hvor små børn sluger "dimser", der kan ætse, som f.eks. batterier.
- Lægerne på Klinisk Farmakologisk Afdeling er sammen med Kardiologisk Afdeling i gang med at undersøge, hvilke medicinforgiftninger, der giver en særlig risiko for hjerterytmeforstyrrelser og derfor kræver EKG monitorering i 12-24 timer. Det skal føre til en mere nuanceret rådgivning.
- Giftlinjen har været med til at udvikle et system for placering af de modgifte, der bruges sjældent. Og lige nu er Giftlinjen i gang med at kortlægge, hvilke analyselaboratorier rundt om på landets sygehuse, der kan udføre akutte analyser.

Henvendelser stiger

Tidligere var giftrådgivningen udelukkende rettet mod fagfolk. I 2004 havde rådgivningen ca. 3000 henvendelser.

- I august 2006 åbnede Giftlinjen for offentligheden
- Antallet af henvendelser er steget støt. Det lå på 10.000 i 2007 og kommer nok op på 15.000 i 2009.
- Henvendelserne er omtrent ligeligt fordelt på private borgere og fagfolk på sygehuse, skadestuer m.v.
- Giftlinjen forventer, at antallet af henvendelser vil nå op på 30.000 årligt i løbet af nogle år.

Som et stafetløb

Ved akutte forgiftninger skal det tværfaglige samarbejde fungere – og der er ikke plads til fejl eller tøven. Derfor skal der uddannelse til

Af Anne Tortzen, journalist

- Akutte forgiftninger er som et tvillingekejsersnit – det sker så sjældent, at du næppe opnår rutinen – alligevel skal du være i stand til at klare situationen, siger overlæge Peter Skanning, Afdeling Z, som er anæstesilæge med speciale i behandling af akutte forgiftninger.

Peter Skanning er "rejsende i forgiftninger" og underviser sundhedspersonale i akutfunktioner over hele landet i behandling af patienter med akutte forgiftninger, herunder forgiftning med rusmidler. Der skal handles hurtigt, men ofte har lægerne ikke en chance for at vide, hvilken forgiftning, der er tale om.

Kræver tværfaglighed

Ifølge overlægen er en af de store udfordringer, at behandlingen af akutte forgiftningsspatienter kræver et velsmurt tværfagligt samarbejde mellem ambulancefolk, skadestue/modtageafdeling og læger fra mange specialer.

- Akut behandling er som et stafetløb: En gruppe mennesker med forskellige kompetencer har et fælles mål og giver stafetten videre til hinanden. Men hvis bare ét af leddene svigter, fejler hele gruppen, understreger overlæge Peter Skanning, Afdeling Z.

Overlægen påpeger, at det er vigtigt, at medarbejderne i akutfunktionen skal have indarbejdet en toksikologisk tankegang, lære risikovurdering og indøve og overholde nogle simple retningslinjer, som kan hjælpe dem med at vinde tid. For ved betydende akutte forgiftninger er der ikke plads til fejl eller tøven. Ligeså vigtigt er det dog at undlade handling, hvis den systematiske vurdering kan udelukke en forgiftning. Han mener, at det på landsplan er afgørende vigtigt, at undervise alle behandlergrupper med ansvar for forgiftningsspatienter i akutte håndteringsprincipper for at opnå et ensartet basalt behandlingsniveau.

Filosofien er altid: "Treat the patient, not the poison" – man skal altså koncentrere sig om at opretholde patientens vitale funktioner,

derefter risikovurdere og begynde at undersøge, hvilken type forgiftning, der er tale om og behandle derefter. Ofte spilder man kostbar tid på at forsøge at finde ud af, hvilket stof, der er tale om frem for at se på patientens tilstand og foretage nogle systematiske vurderinger, der kan give de afgørende informationer om forgiftningens karakter, understreger overlægen.

Afdeling Z gennemfører løbende projekter, der skal udvikle og forbedre behandlingen af akutte patienter. Peter Skanning har et ønske om, at oprette et netværk af sygeplejersker i modtageenhederne på alle landets hospitaler, som kan være med til at implementere de nyeste metoder og retningslinjer samtidigt med, at de igangværende undervisningstiltag fortsat udbygges.

Bedre spørgsmål

Ifølge Peter Skanning kan Giftlinjens rådgivere tydeligt mærke, at mange ambulancefolk og læger efterhånden har fået en basal viden om akutte forgiftninger:

Giftviden

Giftlinjen har udarbejdet et omfattende baggrundsmateriale til brug for Giftlinjens rådgivning. Giftlinjen arbejder på at gøre de op mod 800 vejledninger i håndtering af konkrete forgiftninger alment tilgængelige. I første omgang som et forsøg rettet mod læger på Bispebjerg Hospital, specielt Akutmodtagelsen. Hvis det fungerer godt, er det tanken at udvide ordningen til hele landet.

Overlæge Peter Skanning

Dødelige rusmidler

Rusmiddelforgiftninger hører ofte til den alvorlige type – den slags forgiftninger, man kan dø af. Ifølge p.h.d., farmaceut Lotte Høgberg, Afdeling Z, der følger udviklingen tæt, bliver der hele tiden udviklet nye designer-drugs – og det er en udfordring for behandlingen.

Forskellige midler blandes for at give en ny, sofistikeret effekt:

Hallucinerende, stimulerende, beroligende. Problemet er, at ingen kender virkningen eller ved, hvilken dosis, der skal til. Og ingen kender de mulige uønskede bivirkninger ved stofferne. Det kan gå grueligt galt, for de nye stoffer, der ofte består af kemiske afledninger af eksisterende og kendte rusmidler, kan have meget voldsomme bivirkninger. Hun nævner et middel som Bromo Dragonfly, der kan føre til, at blodtilførslen til fingre og tæer stopper og at ekstremiteterne "dør" og falder af. Ifølge Lotte Høgberg findes rusmidlerne ikke kun blandt unge, men er udbredt i alle miljøer.

Ph.d., farmaceut Lotte Høgberg

Giftrådgivning betaler sig

Overlæge Peter Jacobsen er fascineret af forgiftninger
– og en drivende kraft bag Giftlinjen

Overlæge Peter Jacobsen fra Arbejds- og Miljømedicinsk Klinik har været en af hovedkræfterne bag Giftlinjen. Han er netop fyldt 65 år og har valgt at overlade arbejdet med Giftlinjen til yngre kræfter, men bliver på Arbejds- og Miljømedicinsk Klinik nogle år endnu.

Overlægen har været en del af dansk giftrådgivning i mange år og har med glæde oplevet, hvordan især kemikalieområdet er blevet bedre reguleret de senere år – det betyder færre alvorlige forgiftninger i forhold til tidligere.

Betaler sig

Alligevel er der også i dag et stort behov for rådgivning ved akutte forgiftninger. Og Peter Jacobsen er stolt over, at det er lykkedes at få tre afdelinger til at arbejde sammen om Giftlinjen, som han mener gør en vigtig forskel:

- På det samfundsmæssige plan sparer Giftlinjen indlæggelser, behandlinger og dermed ressourcer. Vi skal ikke redde ret mange liv eller undgå ret mange indlæggelser, før det betaler

sig sundhedsøkonomisk. Jeg har set beregninger, der siger, at pengene kommer fem gang igen, understreger han.

Peter Jacobsens vej til forgiftningerne er gået via et speciale i Arbejds- og Miljømedicin. Lige fra starten nærede han stor interesse for toksikologi – læren om forgiftninger.

- Alle mennesker er vel en lille smule fascinerede af forgiftninger – vi har læst kriminalromaner med giftmord og den slags. Og så er der samspelet med det akutte kliniske arbejde, som også er spændende og anderledes end arbejdsmedicin i øvrigt, fortæller han.

Detektivarbejde

Peter Jacobsen kan godt lide det detektivarbejde, det kan være at arbejde med forgiftninger. En interesse, der har ført en del spændende og særprægede opgaver med sig. Bl.a. har han rådgivet russerne om nedrivning af en fabrik til fremstilling af kemiske kampstoffer, der var så forurenet, at man kun kunne færdes med fuldt beskyttelsesudstyr. Og faktisk har han også en gang været med til at opklare et forsøg på giftmord...

Overlæge **Peter Jacobsen**

TEMA udgives af Bispebjerg Hospital og udkommer 5 – 6 gange pr. år
Næste nummer udkommer medio januar 2010
Ansvarshavende redaktør: Kommunikationschef Else Wad Bjørn
Kommunikationsenheden, Bispebjerg Hospital. Tlf. 3531 2800, ewb01@bbh.regionh.dk

TEMA indeholder sundhedsfaglige artikler og debat
om behandlingsresultater og udviklingstiltag på Bispebjerg Hospital

Foto: Claus Peuckert Fotografi A/S
Grafisk tilrettelæggelse: manometer.dk
Tryk: Als Offset. Denne tryksag er Svanemærket
og trykt med vegetabiliske farver
Oplag: 3000

Bispebjerg Hospital, Bispebjerg Bakke 23, 2400 København NV